

The pedagogical activity of teacher of higher education on an example of English language

Qahramon ESANBOYEV

Samarkand state institute of foreign languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021
Received in revised form
28 March 2022
Accepted 20 April 2022
Available online
15 May 2022

Keywords:

the innovation process,
English language,
personality,
human capital,
educational activity,
learning foreign language.

ABSTRACT

The articles show awareness of the meaning of the value in the organization of innovative pedagogical activity teacher of higher education the use to practice every teacher in the daily activities of modern pedagogical technologies using innovative sense, forms, tools, and techniques as the factors ensuring the effectiveness of the learning process. Nowadays, the state put to the younger generation demands fluency in a foreign language on the basis of the world an information technology and achievements of civilization, including the relevance of continuing education in the teaching of English.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp474-478>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Oliy ta'lim professor-o'qituvchilarining pedagogik faoliyatini ingliz tili o'qituvchilari misolida tashkil qilish

АННОТАЦИЯ

Kalit so'zlar:

innovatsion jarayon,
ingliz tili, barkamol shaxs,
inson kapital,
pedagogik faoliyat,
chet tillarini o'qitish.

Ushbu maqolada oliy ta'lim o'qituvchilarining innovatsion pedagogik faoliyatini tashkil etishning mazmuni va mohiyatini anglab yetishi, har bir pedagog kundalik faoliyatida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amalga tatbiq etishi, innovatsion mazmun, shakl, vosita va usullardan foydalanishi ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlovchi omil ekanligi ko'rsatib berilgan. Bugungi kunda chet tillarini o'qitishga davlat tomonidan qo'yilayotgan talab o'sib kelayotgan yosh avlodni chet tilida erkin so'zlashishga o'rgatish hisoblanadi. Buning negizida kelgusida kadrlarning jahon sivilizatsiyasi yutuqlari hamda dunyo axborot resurslaridan keng ko'lamda foydalanishlari, jumladan, ingliz tilini o'qitishda uzluksiz ta'limni amalga oshirishning dolzarb ahamiyat kasb etishi kabi masalalar tahlil etilgan.

Организация инновационной педагогической деятельности преподавателей и профессоров вуза (на примере преподавателей английского языка)

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

инновационной процесс, английский язык, гармоничная личность, человеческий капитал, педагогическая деятельность, обучение иностранным языкам.

В статье рассматриваются проблемы, связанные с организацией инновационной педагогической деятельности преподавателей вуза, и пути их решения. Делается акцент на организации данной работы преподавателями английского языка соответствующим требованиям, предъявляемым к занятиям в высших учебных заведениях.

Mustaqillik yillari ta'lim sohasida tub burilish va islohatlar, yangilanish va o'zgarishlar, bunyodkorlik va taraqqiyot, modernizatsiya qilish va liberallashuv davri bo'ldi. Islohotlarning asosiy maqsadi – O'zbekistonda demokratik, fuqarolik, huquqiy va dunyoviy davlat asoslarini barpo etishga qaratildi, mana shunday yangi jamiyat asoslarini esa yangi barkamol shaxs shakllanishisiz qurib bo'lmasligi ta'kidlandi. O'zbekiston Respublikasi demokratik va fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirish yo'lidan borar ekan, barkamol shaxsni shakllantirish masalalari o'z dolzarbligini yo'qotmasligi aniq.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida innovatsion omil masalasini o'rganish mustaqillik yillarida eng katta ilmiy qiziqish uyg'otgan ilmiy muammolardan biri bo'lib, mazkur muammo ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb masalalar bilan hamohanglikda hamda ta'lim tizimida amalga oshirilgan tub islohotlar jarayoni bilan uzviylikda hal etildi va o'rganildi. Shunga ko'ra, ta'limda innovatsiya masalasi uning keng tarmoqli va mohiyatli amaliy faoliyatini o'z mazmuniga qamrab olgan yo'nalishlardan biriga aylandi.

Ta'limda innovatsiya pedagogik jarayon mazmunining o'zgarishlarga yuz tutganligi bilan, ya'ni uning demokratlashuvi, xalqchilligi, mamlakatdagi ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, siyosiy, ma'naviy va ma'rifiy islohotlar jarayoni, iqtisodiy o'sish va rivoj bilan bog'liqligi, davlatning kadrlar siyosati asosida shakllantirilganligi bilan belgilanadi.

So'nggi yillarda zamonaviy jamiyatlarda uchun eng oliy qadriyatlardan biri sifatida "inson kapitali" termini ishlatilmoqda. Xo'sh, inson kapitali nima va uning chet tillarini erkin bilish, chet tillarini o'zlashtirish bilan nima aloqadorligi mavjud?

Inson kapitali (Human Capital) – inson va jamiyat manfaatlarini ro'yobga chiqarish uchun zarur bo'lgan bilim, malaka, ko'nikmalar yig'indisi sanaladi.

Inson kapitali istilohi birinchi marotaba 1961-yil amerikalik olim Teodor Shuls tomonidan qo'llanilgan va ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, keyinchalik uning safdoshi Geri Bekker mazkur terminning mazmunini rivojlantirib, inson kapitalini rivojlantirish va unga ijtimoiy investitsiyalarini ishlab chiqdi. Ularning "inson kapitali" istilohi va uning mazmuni har tomonlama manfaatli ekanligi Teodor Shulsning 1979-yilda, Geri Bekerning esa 1992-yilda xalqaro Nobel mukofotini olishlariga sabab bo'lgan.

"Inson kapitali" termini o'z ichiga insonning unib-o'sishi uchun zarur bo'lgan oziq-ovqat, kiyim-kechak, talkim, salomatlik muhofazasi, madaniyat – mana shu narsalarni ta'minlash uchun kerak bo'lgan davlat xarajatlarini oladi. Tabiiy ravishda, bugungi kunda rivojlanib borayotgan hududlarda inson kapitali istilohi tarkibida ularning chet tillarini bilishlari, chet tillari orqali dunyoning eng rivojlangan hududlaridagi mavjud postmodern

ilm va fan yutuqlarini egallay olishlari masalasi ko'ngdalang turadi. Chunki inson kapitali intensiv ravishda rivojlanib borayotgan dunyo timsoli, uning fundamenti va asosi sanaladi. Inson kapitali bo'lmas ekan, rivojlanib boruvchi iqtisod, rivojlanib boruvchi jamiyat ham bo'lmaydi. Rivojlanib boruvchi jamiyatning muhim bo'g'ini, uning harakatlantiruvchi kuchi esa inson kapitalining nechog'lik chet tillarini bilishi va o'z bilim, malaka va ko'nikmalarini jamiyat taraqqiyoti uchun qo'llay olishiga bevosita bog'liq bo'ladi. Inson kapitali innovatsion iqtisod va iqtisodiy bilimlari majmuini anglatib, aslida, istiqbol jamiyatni yaratish asosi sifatida baholanadi.

Antropologik bilimlar tarkibida quyidagi inson kapitali turlari ajratiladi:

- xususiy inson kapitali;
- turli firma va tashkilotlar inson kapitali;
- milliy inson kapitali.

Chet tillarini bilish va o'z shaxsiy va jamiyat taraqqiyoti uchun mana shu bilimlarni samarali ishlata olish yuqorida ta'kidlangan inson kapitalining barcha ko'rinishlari uchun zarur va ularning mavjud bo'lishi, ularning shakllantirilgan bo'lishi innovatsion iqtisodni ta'minlab beradi. Shu nuqtayi nazardan, chet tillarini bilish yuqorida ta'kidlangan:

- xususiy inson kapitali;
- turli firma va tashkilotlar inson kapitali;
- milliy inson kapitali kabi bosqichlarning har birida mavjud bo'lishi ,amal qilishi

va o'z foydasini berishi taqozo etiladi. Shu nuqtayi nazardan, eng rivojlangan davlatlarda ularning milliy boyliklari tarkibida inson kapitali 70%-80%ni tashkil qilsa, Rossiyada bu ko'rsatkich 50%ni tashkil qiladi. Binobarin, bizning mamlakatimizda inson kapitali rivojlashtirish va uning tarkibida uning o'ziga xos xususiyatlaridan biri bo'lgan-chet tillarini bilish talabini rivojlantirish va ta'minlash taqozo etiladi. Inson kapitali, xususan, uning chet tillarini bilishi, bugungi kunda zamonaviy iqtisodning ishlab chiqarish va ijtimoiy faktorlardan sanaladi, bu omil iqtisodni rivojlantiruvchi kuch sifatida baholanadi.

Inson kapitali, xususan, yoshlarimizning chet tillarini, xususan, ingliz tilini bilishlari, aslida,istiqbol taraqqiyot omili bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, XX asrning so'nggi choragida Shvetsiya, Finlandiya kabi davlatlar inson kapitaliga alohida e'tibor qaratishlari hamda inson kapitalining turli xususiyatlarini rivojlantirishlari natijasida o'z mamlakatlarida innovatsion iqtisod taraqqiyotini ta'minlay olishga sazovor bo'lishgan,shu bilan birga, bu davlatlar qisqa muddat ichida moddiy boyliklarga asoslangan iqtisodiyotni zamonaviy yuqori texnologiyalar asosidagi iqtisodga aylantira olishgan.

Chet tillarini, xususan, ingliz tilini o'rganish salbiy va passiv holdagi inson kapitalini faol, ya'ni musbat inson kapitaliga aylantirishiga imkon yaratadi. Oxir-oqibat u keskin ijtimoiy o'sish va taraqqiyot, mamlakat iqtisodiyotida sifat bosqichini yuzaga ketiradi. Mana shu jarayonlarning muhim yo'nalishlardan biri "barkamol avlod"larning chet tillarini chuqur bilishi talabini amalga oshiradi. "Barkamol shaxs" tushunchasi chet tillarni, xorijiy davlatlar iqtisodiy taraqqiyoti jarayonlarida dunyo miqyosida raqobatbardosh kadr darajasiga yetishini,multimadaniy va global dunyo taraqqiyoti davrida o'zini mustaqil shaxs sifatida namoyon eta olishi kabilarni o'z mazmuniga qamrab oladi.

"Innovatsiya" termining o'zi mustaqil isloh sifatida XIX asrdagi ilmiy tadqiqotlarda ishlatila boshlangan. Adabiyotlarimizda innovatsiya muammolari ko'p vaqtgacha iqtisodiy tadqiqotlar tizimida o'rganilib kelinadi. Innovatsiya istilohi XX asrdan boshlab keng miqyosda muomalaga kiritilgan. Mazkur termin australiyalik iqtisodchi Y. Shumpter asarlarida keng qo'llanilgan ("The theory os economic Development", 1934).

Ta'limda innovatsiya hamda innovatsion texnologiyalar muammosi yangi yo'nalishlardan bo'lishiga qaramay, bugungi kunning eng dolzarb, ilmiy qiziqish uyg'otadigan, ham xorijiy ellarda, ham mamlakatimizning o'zida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan ko'p tarmoqli sohalaridan bin sanaladi. Bizgacha amalga oshirilgan, ilmiy-tadqiqot ishlarida ta'limdagi innovatsion jarayonlarning mazmuni, mohiyati, shakllari, vositalari va uslublari, yangi pedagogik texnologiyalar borasida ko'plab tadqiqotlar va maxsus modellar ishlab chiqilgan:

- mamlakatimiz ta'lim tizimida tub islohotlarni amalga oshirish jarayonida innovatsion o'zgarishlarga berilgan o'rin, uning mavqei va baho innovatsion o'zgarishlar tartibi va bosqichlari;

- ta'lim va tarbiya berish doirasidagi umumiy innovatsion jarayonlar va maqsadlar, ta'limdagi innovatsiya jarayonining mazmun-mohiyatiga aloqador tadqiqotlar;

- ta'lim tizimi va ta'lim muassasalarini tashkiliy va amaliy jihatdan boshqarishdagi innovatsion jarayonlar mazmuni;

- ta'lim tizimi va ta'lim muassasasi rahbarining innovatsion jarayonni boshqarishga doir faoliyatini tashkil etish muammolari va maqsadlari;

- ta'limda innovatsion jarayon, uning tuzilishi va pedagogik jarayonni model-lashtirish;

- ta'lim muassasasi va ta'lim jarayonida amaliyotga innovatsiyalarni joriy etishda o'qituvchi, pedagogning mahorati va uning jarayonga bo'lgan motivatsiyasi kabi yo'na-lishlarda bo'lib o'rganib, maxsus ko'rib chiqish mumkin.

Biroq oliy ta'lim tizimi ingliz tili o'qituvchilarining innovatsion pedagogik faoliyatini tashkil etishning pedagogik asoslari masalasi alohida o'rin bo'lib turibdi. Shu asosda ko'rib chiqilgan yo'nalishlar ichida maxsus e'tiborni o'qituvchi, xususan, ingliz tili o'qituvchisi faoliyatidagi innovatsion jarayon mazmuni va mohiyati masalasiga urg'u berilmoqda. Chunki oliy ta'lim o'qituvchisining pedagogik faoliyati shaxsni tarbiyalash jarayonida ta'lim-tarbiya olish sharoitlarini yaratish, uning ehtiyojlarini qondirish va qobiliyatlarini ochish hamda rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Jamiyatning bugungi kundagi iqtisodiy, moliyaviy, ijtimoiy holati ta'limda gumanizatsiya va demokratlashuv talablariga bo'lgan ehtijolarini kuchaytirmoqda. Bu esa ta'limning bosh vazifasi zamonaviy jamiyat uchun zarur bo'lgan mutaxassis-kadrlarni tayyorlab, yetishtirib berish vazifasini eng dolzarb masalalardan biriga aylantiradi. Shu bilan birga, xalqaro, davlatlararo va madaniyatlararo munosabatlarning kundankunga kengayib borayotgani chet tili o'qituvchilarining pedagogik yangi mazmunda qayta qurilishini taqozo etadi. Chunki zamonaviy mutaxassis yoki raqobatbardosh kadrni chet tillaridan tashqarida anglash qiyin. Raqobatbardosh mutaxassis, albatta, chet tillarini chuqur bilishi hamda zamonaviy iqtisodiy-moliyaviy tahdidlarga qarshi sergak bo'lishi darkor. Binobarin, barkamol shaxs tushunchasini chet tilini bilish va uni o'z mutaxas-sisligi doirasida erkin qo'llash malakalaridan ayri holda tasavvur etib bo'lmaydi. Kompetentli, kreativ, ijodiy yondashuvli, intellektual, aqliy mantiqqa ega bo'lgan, tezkor yechimlar qila oladigan, istiqbol rivojini oldindan ko'ra oladigan kadrlarni tarbiya qilish jarayoni ularni chet tilini bilish nuqtayi nazaridan mustaqil va erkin qila olish demakdir.

Shunga ko'ra, chet tili, xususan, ingliz tili o'qituvchilari pedagogik faoliyatida shaxs shakllantirilishining o'zni va ahamiyati beqiyos darajada o'sib borayotir. Bugungi kunda ingliz tili o'qituvchisi o'z pedagogik faoliyatini pedagogik innovatsiya asosida tashkil eta bilishi hamda boshqarishi, o'z pedagogik faoliyati uchun zarur bo'lgan pedagogik texnologiyalar va interfaol usullarni ishlab chiqqan bo'lishi, ularni kundalik faoliyatida

ta'lim jarayoniga tatbiq eta olishi, o'z innovatsion pedagogik texnikasiga ega bo'lishi, o'z faoliyatini loyihalashtira olishi, chet tilini o'qitishning bosqichma-bosqich yaxlit modelini yarata olishi zarur. Demak, ingliz tili o'qituvchisi zimmasiga yuklatilgan turli innovatsion vazifalar ko'lamida juda keng bo'lib, ularning barchasini ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berish kerakdir. O'zbekistonda ta'lim tizimining dunyoviy xarakteriga ega ekanligi, bilimli bo'lish va shaxs iste'dodlarini rag'batlantirish kabi tamoyillar ham shuni taqozo etadi.

XX asr boshlarida yangi bilim sohasi – yangiliklarni kiritish, qo'llash yuzaga keldi. U mahsulot ishlab chiqarish sohasida texnik yangiliklarni kiritish qonuniyatlarini o'rgana boshladi. Yangiliklarni kiritish haqida fan – innovatika-firmalarning yangi reja, xizmatlarni ishlab chiqish va tatbiq etish faoliyatiga talablar keskin oshib borishi aks ettirilgan holda paydo bo'ldi.

Bunday ta'limning bosh natijasi sifatida egallangan bilim, ko'nikma va malakalar emas, balki shaxs o'sishga qobiliyat, empatik o'zaro munosabatlar va shaxsiy samaradorlikka qaratilgan ijtimoiy faollik tushuniladi. Hayotiy kelajakni amalga oshirish uchun inson ongli tarzda, qayta o'z-o'zini faoliyatini yo'lga qo'yadi va buning uchun ta'lim jarayoni imkoniyatlaridan foydalaniladi. Bundan tashqari, oliy ta'limda har bir fanlarni o'qitish sohasida pedagogika va psixologiya fanlari bloki tezkor texnologik izlanishlarni amalga oshirish bilan shug'ullanishlari zarur.

Uzluksiz ta'limda o'qitishning yangi tizimi, ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash, zamonaviy o'quv-uslubiy majmualarni yaratish va o'quv-tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta'minlash zarur bo'ladi.

Keyingi yillar davomida amal qilib kelingan har tomonlama yetuk, komil shaxsga doir milliy aynan mustaqillik yillarida demokratik huquqiy qadriyatlar tizimida talqin qilindi va amaliyotga joriy etish uchun asos qilib olindi. Ta'lim jarayoni ham ta'limhar bir bosqichida mana shu yangilangan mohiyatni, innovatsion mazmunni yoshlar tafakkuriga singdirishi va ularni raqobatbardosh qilib jamiyatga yetishtirib berishi taqozo qilindi. Yangi bosqichda barkamol shaxs shakllanishiga doir barcha vazifalarni bir to'xtamga keltirish, mazkur maqsadning nazariy va amaliy jihatlarini ishlab chiqish, oliy ta'lim tizimi uchun joriy etish mexanizmlarini belgilash kabi vazifalar ham dolzarb ekanligini ko'rsatib berdi.

Xulosa qilib aytganda, bugungi kun yoshlarda yangilik va modernizatsiya qilish jarayonlariga kamarbastalik, ularning mohiyatini chuqur anglash, islohotlar maqsad-mazmunini qo'llash, yangi munosabatlarga intilish, izlanish, o'ziga va idrokiga ishonch, o'z salohiyatini jamiyat taraqqiyoti uchun sarflashga tayyorlik, shaxs sifatidagi komillikka intilish, bunyodkorlik ishlariga tayyorlik, davlat va jamiyat ravnaqi hamda takomilini istash, taraqqiyotga ochiq nazar bilan qarash va sofko'ngillik, bag'rikenglik, bunyodkorlik his-tuyg'ulari kuchli hisoblanadi. Shunga ko'ra, pedagogik jarayonlarni ham mana shu yoshlar kayfiyatlariga monand ravishda innovatsion olib borish taqozo etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent. 1997. – B. 17–18.
2. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash Milliy Dasturi. T., 1997. – B. 12–13.
3. Barkamol Avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: Sharq, 1997. – B. 46–49.
4. Azixzodjayev N.N Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent 2006. – B. 56–59.
5. Abdullaeva Sh.A. Choriev K.R. Hamkorlik pedagogikasi. – Toshkent, 2016. – B. 65–70.
6. G. Azizova Malaka oshirish tizimida o'qituvchilarning pedagogik faoliyati. – 1. 2016. 30-may (konfrensiya).